

MARA ARANDA: "TROBAIRITZ I TROBADORS SÓN REFLEXE DELS SENTIRS I AVATARS D'UNA ÈPOCA MOLT ESPURNEJANT".

La Mara Aranda és una compositora i cantant valenciana, amb una carrera de trenta anys d'èxits en el món de la música antiga i tradicional. La seva obra ha pogut bàsicament en les arrels de les cultures dels diferents costats del nostre mar Mediterrani, i també ha publicat un disc interpretant algunes composicions poètiques de les "trobaïritz" medievals. Gairebé una vintena de discos, múltiples col·laboracions i molts reconeixements a la seva obra, tant en solitari com en grup, avalen una carrera d'èxit de trenta anys. Parlem-ne amb la Mara Aranda.

Redacció.- D'on et prové aquesta gran estimació per la música? Et prové de l'àmbit familiar? Quins estudis musicals has realitzat?

M.A.- La gran estima per la música em ve des del bressol. Mon pare era cantant aficionat i també tocava la guitarra, d'una banda i d'altra a la família de ma mare també hi havia aficionats que tocaven acordió, cantaven i feien 'joglaries'. El meu avi era una sort de joglar que on arribava feia art, divertiment i treia el somriure i rialles a majors i a la xicalla. Encara que era llaurador, però ja son pare, el besavi, ho feia això...feia ballar les titelles que ell mateixa construïa, cantava, recitava...

Els meus estudis han sigut en diferents acadèmies privades arreu del món. Des de molt jove vaig començar la meua carrera als escenaris i es va transformar en el meu treball, alhora que gaudi òbviament, i vaig haver d'adaptar-me a una vida que m'obligava a viatjar moltíssim per oferir concerts per tot el món. És així com vaig cursar estudis de cant bizantí i cant tradicional grec a Grècia, cant tradicional búlgar, cant d'estil amb alguns cantadors com Josep Aparicio 'Apa', tècnica amb diferents professores i molts altres cursos: arpa, violoncel, piano... la vida em va posar damunt dels escenaris aviat i la meua formació musical va ser en base a un recull de cursos en diferents països, tradicions i estils fent de mi una cantant crec que versàtil i estilísticament calidoscòpica per la suma de totes les diverses influències.

Redacció.- I per què les músiques antigues i del món mediterrani? Per la seva varietat, la seva qualitat?

M.A.- El món de la música tradicional m'agrada però per a altres. He escoltat moltíssima música tradicional de tot el món, vaig dirigir i presentar durant dos anys un programa radiofònic des de l'antiga Canal 9, la nostra RTV autonòmica i també l'he interpretat de manera anecdòtica i conjuntural. Però dins del meu microcosmos hi ha una ressonància major amb les músiques medievals. Des que

fa més de vint anys coneguera la música bizantina, és a dir, el cant de l'Església Ortodoxa, la música litúrgica de les esglésies de l'est d'Europa, encara que també s'utilitza, de manera més àmplia, per referir en general la música de les esglésies orientals, vivint a Grècia en diferents localitzacions i en anys diferents, vaig quedar trasbalsada i vaig mamprendre el seu estudi aprofundint tot i que era molt difícil pels modes musicals emprats, lluny de la nostra tradició sonora. Això va fer que se'm reactivara l'interés pel cant gregorià amb el qual estava emparentat, sent ambdós monodia vocal sense acompanyament instrumental. Encara recorde molt vívidament els oficis litúrgics on els monjos grecs cantaven sobre l'ison, la nota greu, pedal i el clima extàtic que es creava en les celebracions. La música religiosa antiga i medieval van ser la banda sonora durant molts anys dels meus dies. Després la música profana medieval també ocupa un lloc important en el rànquing de les meues preferències. Música de trobadors i trobairitz han deixat una empremta inesborrable en la meua creació pròpia.

Redacció.- Per a conèixer millor aquesta diversitat has estat vivint en diversos indrets del Mediterrani, com per exemple a Salònica, Creta i Istanbul. Com veus de manera general el món de la música tradicional arreu del nostre entorn mediterrani? I a València en concret?

M.A.- El món de la música tradicional és molt ric. No ens n'adonem perquè és tanta la riquesa que mai no hem patit d'ella carència i no podem imaginar un paisatge musical pobre o estèril com a altres països europeus. La música, com a part del Patrimoni Cultural Immaterial juntament amb manifestacions artístiques de tot caire, gastronòmiques, d'oci...mantingut per la mateixa comunitat que el crea i el transmet, constitueix un dels nostres trets identitaris. He viscut la pràcticament desaparició dels nostres instruments principals: la dolçaina i el tabalet i després tot un afortunat ressorgiment fins a dia de hui en que no hi ha poble a la Comunitat Valenciana que no tinga la seua colla de tabaleters i dolçainers. Molt arrelats a la nostra cultura, en raó tractaren de fer-los desaparèixer per esborrar estos trets que ens diferencien els uns dels altres. Eixa riquesa deuria ser respectada, no per desunir-nos en la diferència sinó per aprendre del diferent.

A la Mediterrània, és el nexa que durant més de 6.000 anys ha teixit la història de diferents cultures i civilitzacions del nord d'Àfrica, sud d'Europa o Àsia Occidental; hi ha un espai increïble de sonoritats i ambients molt semblants i que alhora ens identifiquen amb trets particulars.

Redacció.- Amb el teu primer grup "Cendraires", vas ésser considerats el primer World Music valencià. Com foren aquests començaments dins del món

de la música? Per a qui ho desconegui, què vol dir ésser un grup de "World Music"?

M.A.- Les etiquetes que posa la indústria per a vendre els seus productes com aquesta de 'world music' es queden curtes i imprecises sempre. He tractat de mantindre'm en tota la meua trajectòria el més lluny possible del modus operandi d'aquests monstres fagocitadors que transformen substàncies primàries valuoses, altament nodridores pel seu espectre energètic i anímic en un succedani processat cancerígen. Mai no he considerat 'productes' als 'projectes' ni una transacció comercial el fet de dedicar-me a la interpretació musical. Per mi ha sigut un camí d'aprenentatge integral, en quant que ha sigut la meua escola, la meua professió i el lloc on he evolucionat com a espècie social. Dit açò, els meus començaments foren molt enriquidors. Vaig trobar persones amb les quals vaig formar una cèl·lula social diferent a la familiar. Amb ells vaig desenvolupar, en l'adolescència, un camí preciós de donar amplària a l'intel·lecte i també de conèixer l'amor a l'art, la poesia, la música... Aquelles dues persones significaren molt per a mi i la nostra relació ha perdurat fins a dia de hui: Néstor Mont, cantautor, escriptor i filòsof i Joansa Maravilla, director d'Aljub. Tots dos grans aliats. Tots dos purs de cor com poques persones.

Redacció.- Posteriorment amb "L'ham de foc", "Aman Aman", "Solatge" ... composes i interpretes. En les properes preguntes parlarem d'alguns discos en concret, però quin disc recordes amb més estimació, potser pel seu procés productiu o per tot allò que t'aportà a nivell personal?

M.A.- Cada disc és una part, un capítol del gran llibre de la meua vida. Un capítol musicat. No podria parlar de discos. Hi ha algunes cançons més bé que, pel seu nivell de detall, han quedat encara validades fins a dia de hui i escolte amb estima. Altres no han superat la prova del temps en un sentit, no són grans obres. Però per a mi tenen un significat i una vàlua emocional. El fet de què existiren aquelles cançons 'menors' fa que hi haja d'altres 'majors', més completes. Tot formava part del meu procés de creixement i tot ho abraça com a tal.

Són discos, i formacions musicals, que no tornaria a fer mai en general, però que m'han fet ser qui sóc ara i poder tindre arguments per posicionar-me en dir que no els tornaria a repetir. Ja vaig deprendre d'ells el missatge que em portaven, el sentit que tenien, tant en allò amorós com en altra vessant de patiment extrem, trànsits que la vida porta, estacions per les que cal passar per arribar a destí.

Redacció.- El teu disc "Dèria" de l'any 2009, basat en noves interpretacions del cançoner tradicional dels diferents territoris de la Corona d'Aragó, fou guardonat com a millor disc de Músiques del Món d'aquell any als Premis de

la Música Independent i fou considerat la producció de World Music espanyola més important de l'any 2009, ocupant durant quatre mesos les primeres posicions de la llista dels World Music Charts Europe, entre altres distincions. Parla'ns d'aquest disc, del seu procés de creació.

M.A.- Dèria fou un disc amb un equip excepcional: Eduard Navarro que dirigia la formació, Jota Martínez que aportava tota la tímbrica d'instruments medievals europeus, Manolo López amb el contrabaix i Josep Ribelles amb l'arpa. Foren anys de molts viatges arreu d'Europa: Polònia, Alemanya, Àustria... duent les nostres músiques tradicionals a les quals jo havia vestit amb noves lletres. Moltes vegades el que ocorre amb les cançons tradicionals és que tenen lletres amb poca qualitat literària i en lloc d'apartar-les o rebutjar-les, el que vaig fer va ser donar-les altra dimensió, aportar unes lletres de nova composició.

Foren, tant 'Dèria' com 'Lo testament' dos bons discos, amb bon equip i bones cançons que la premsa nacional i internacional va destacar i que aconseguiren premis i reconeixement com pocs grups nacionals havien aconseguit, mantinguent-se només amb l'activitat concertística, sent aquesta la nostra exclusiva activitat. Fou poc menys que un miracle però estava en el nostre destí, d'altra manera mai s'haguera esdevingut.

Redacció.- I l'any 2015, amb motiu dels vint-i-cinc anys de la teva carrera, publicares el disc "Mare Vostrum" que mostra més clarament aquest homenatge que has fet durant la teva carrera a les músiques mediterrànies, premiat com a millor disc de folk de l'any. Què t'evoca a tu la paraula "Mediterrània"?

M.A.- M'evoca una tranquil·litat i també una temença ancestral. Espai d'intercanvi cultural necessàriament, però també de mercadeig, de lluites de poder, d'ambició. Un lloc on es veu la diferència entre la ribera nord i sud, on la riquesa d'uns és la pobresa dels altres. Un espill en el que alguns no volen mirar-se, només de reüll. M'evoca sentiments i sensacions contradictòries. És una regió que ha sofert canvis i hui en dia presenta una realitat complexa, fragmentada i on qüestions com la immigració segueixen sense resoldre. És un regust agredolç, però potser més agre que dolç. Ja no som infants i la imatge idíl·lica de la Mediterrània ha deixat lloc a la monstruositat que hem creat en el paradís.

"Mare Vostrum" possiblement és el disc més important de la meua vida. Un disc amerat d'influències de la nostra mar i dels pobles que banyen les seues aigües, on hi ha tant d'alegria com llàgrimes de plany i dol. Abel García, un company de travessia des de sempre i per a sempre, un talismà, va posar ànima i vida en la composició dels temes del disc que va aportar, a més de la seua experiència com

a músic especialitzat en instruments de corda polzada de la Mediterrània Oriental i la viola de roda. Igualment Jota Martínez, un capità acostumat a navegar en tempesta i en bonança, va arranjar i compondre altra part de músiques del disc i amplificà el concepte general, de forma i fons, donant-li un vessant polièdric amb els seus instruments medievals i també jo vaig participar tant en la creació de les lletres com de les músiques. Fou un treball a tres bandes que em va dur a un punt inicial, com quan creaven junts Néstor, Joansa i jo mateixa 20 anys abans. Amb "Mare Vostrum" vaig dir tot el que volia dir i vaig tancar un cicle amb moltíssima satisfacció de fer-ho al costat de dos homes definitius, totals.

Redacció.- La Mediterrània segurament és el punt de contacte més important entre cultures al llarg de la història. Les seves ribes han vist passar múltiples civilitzacions i el mar ha estat una via de comunicació, no pas una frontera. Consideres que la música podria ésser una eina per a unir civilitzacions, i acabar amb tants enfrontaments? Més encara quan has publicat discos dedicats a la música sefardita, d'un poble que patí persecucions i expulsions.

M.A.- Seria una contestació que potser agradaria a la majoria però seria mentida, al meu parer. No crec que la música unisca res que no es puga unir d'altra manera. No més enllà del que duren uns assajos i un concert. Després el que no està unit amb fermesa, amb solidesa no es manté per el 'poder' de la música. La música només té el poder que li atorguem i amb ella viatgen les nostres maneres, els nostres sentiments, intencions, expectatives, propòsits... Una partitura pot contindre una música que faria ballar a Déu però si el 'comunicador' del missatge, és a dir el músic, és un ésser tèrbol, inestable, malcarat... tot això forma part del resultat final de la comunicació, així és com li arriba al destinatari final, a l'oïdor.

Redacció.- Has cantat en diverses llengües de l'entorn mediterrani, entre elles l'occità. Com conegueres la cultura occitana? A part de la seva música, molt variada i de gran qualitat, que t'atrau d'aquesta cultura germana?

M.A.- He cantant en moltes llengües sí: jueuespanyol, gal·lès-portuguès, català, aragonès, occità, grec, turc, castellà... Ressone moltíssim amb aquelles que tenen una arrel comuna, un origen compartit com a llengües romàniques. L'occità el vaig conèixer per la literatura originada en la poesia als segles XI i XIII que amb el desenvolupament i difusió de les composicions de trobadors i trobairitz va facilitar l'ascens i posicionament de la literatura en llengua vulgar en l'Europa Medieval; així que podien entendre-la individus de tots els estrats socials, no només com en la producció anterior de poetes 'cultes' escrita en llengua llatina a la que un sector elitista podia accedir. És, a més, poesia amb nom i cognoms, els i les autores eren coneguts en gran part, encara que també hi hagué producció anònima.

De la poesia en occità, unes 2.500 poesies escrites en estos segles per poetes i poetesses de Gascunya, Llenguadoc, Provença, l'Alvèrnia o el Lemosí, als quals s'afegiren poetes del nord d'Itàlia i de Catalunya pels cantautors de l'Edat Mitjana: trobairitz i trobadors m'agraden perquè són reflexe dels sentirs i avatars d'una època molt espurnejant, que seguia envoltada per obscuritat i ombres, però també de la gran llum que aportava tota esta renaixença de la poesia. La poesia trobadoresca és històricament la primera mostra de literatura d'alta exigència artística en llengua vulgar que sorgí a Europa i el seu interès estilístic i la gran varietat d'estils i formes així com de subgèneres la fa valuosa i actual encara hui al segle XXI pels temes que tracta i l'aproximació a la realitat del seu temps. L'home i la dona de fa mil anys no eren tan diferents als del segle XXI.

Redacció.- En el teu disc "Trobairitz" realitzes un homenatge a les encara massa desconegudes dones que en l'època medieval crearen composicions de gran qualitat. Com fou aquesta descoberta? Consideres que potser hauríem d'abandonar aquesta idea preconcebuda d'una Edat Mitjana on la dona malauradament ocupava una posició gairebé absent en l'àmbit cultural?

M.A.- El disc "Trobairitz" és part d'un treball major que conclouré este any 2021 amb la totalitat del corpus de cançons de dones compositores de l'Edat Mitjana, fet en la seua integritat per primera vegada al món, inexplicablement. He inclòs algunes tensos sobretot que, encara que anònimes, bé podrien ser d'autoria femenina. Seran dos discos prologats i acompanyats per un llibre escrit per dos magnífiques aliades des del món acadèmic.

L'Edat Mitjana fou un període llarguíssim d'una banda, així que la cultura, els costums, la societat... sofrírem moltes variacions. D'altra banda estem parlant de molts territoris. En cada moment del període medieval i depenent de quina geografia concreta, la dona tenia uns avantatges i una posició. Per no dir, per exemple, al territori peninsular l'existència de diferents religions, cadascuna amb la seua particular manera d'entendre el rol de la dona dins el seu univers.

La gran medievalista francesa Regine Pernoud ens diu:

"L'apogeu (de la dona) correspondria a l'era feudal, des del segle X fins a fins del XIII [...]; és indiscutible que en aquells dies les dones exerceixen una influència que no van poder tenir ni les dames partidàries de la Fronda en el segle XVII ni les severes anarquistes del segle XIX"

La dona mai no ha ocupat una posició absent. Sempre ha estat testimoni de primera mà i ha pres part activa en tots els esdeveniments culturals, socials, polítics. Ara bé, altra cosa és que fora reconeguda i que el seu nom i cognom transcendira la seua vivència.

Un llibre força interessant que vaig llegir fa un mesos 'En la Europa medieval. Mujeres con historia, mujeres de leyenda' analitza amb detall el paper de dones de diferents estrats socials, des de reines a beates, amb una conclusió clara: no eren elements decoratius. La seua influència en la societat era determinant.

Redacció.- Durant la conquesta cristiana al segle XIII, el territori valencià rebé també importants contingents de població originària d'Occitània, encara que aquestes arrels occitanes han estat oblidades durant segles. Ara des de diferents àmbits, alguns col·lectius volen recuperar aquesta memòria històrica. Consideres que la música, amb discos com "Trobairitz" poden ajudar a conèixer als valencians també aquest capítol del seu passat?

M.A.- El professor Sanchis Guarnier ja va dir que "La procedència dels veritables repobladors de la ciutat no es podrà determinar amb certesa, fins que siguen estudiats rigorosament els Llibres d'Aveïnement que es conserven a l'Arxiu Municipal". Però després dels estudis de Joan Martini la qüestió és molt més clara. Les aportacions que fa conclouen en la realitat de les vingudes d'occitans a València, sobretot del braç treballador als ss. XVIII i XIX per a la seda i la pansa, però també de classes dirigents, temps avanç, com el bisbe de Narbona i hòmens de peu que acompanyaren al rei Jaume I en la Conquesta o els hòmens que fugien de la Inquisició como els càtars que, incomprensiblement, no s'havia reconegut fins ara.

La conseqüència d'estes migracions seria un nou paradigma al voltant de l'origen del valencians: una part dels nostres arrels està en les terres occitanes.

Discos com "Trobairitz", amb el qual celebre els meus 30 anys com a intèrpret, cantant, fan de xicotetes llums en el paisatge, posen el focus en determinades qüestions que si no es visibilitzaren no existirien. Amb estes cançons en occità es transmet el testimoniatge de les seues veus silenciades i obviades durant tant de temps, però que estaven allí. Només calia posar les seues paraules mortes en les fulles dels pergamins en una boca que servira d'intermediària, que les ressuscitara novament i fera proclama de la seua validesa.

Redacció.- Dirigixes el Centre Internacional i Investigació de la Música Medieval al Monestir de Santa Maria de la Valldigna, a prop de València i organitzes cursos, conferències, festivals i concerts en el seu entorn. Com opines que estan els estudis musicals enguany i què és necessari canviar o desenvolupar? I per a donar una major rellevància a la música tradicional i antiga?

M.A.- El fet de obrir un Centre dedicat íntegrament a la música medieval ha sigut en base a una necessitat i una demanda dels mateixos músics de carrera que

trobaven un gran buit de referents d'esta època, que recordem abasta mil anys, en el que es donen multitud de corrents, estils, formes musicals, diferents formes de notació, instruments primitius a partir dels quals sorgiren, per evolució d'aquests primers, els que coneguem hui dia (i que òbviament ja venien d'altres anteriors). La Música Antiga pràcticament toca, i no en profunditat, el Renaixement, per a endinsar-se un poc més en el Barroc, però de l'Edat Mitjana no se'n té cap informació. Ho veiem a tots els cursos de formació que tenim impartits per especialistes al Centre Internacional de Música Medieval. Els nostres músics professionals, músics de carrera, no tenen nocions de Música Medieval però sí senten una gran atracció cap a este període que en els darrers anys s'ha vist emfatitzat per una espècie de revival de l'època i un nombre de estudiosos de la matèria que han compartit el fruit del seu treball, creant una gran sorpresa i expectació, que han contribuït més si cap a esta atracció.

En eixe sentit oferim classes (de moment per la situació sanitària) online d'instrument: violes de roda (organistrum, simfonia i viola de roda), viola de braç, vents de llengüeta doble on tenen cabuda tots els musics de dolçaina, xirimia, tarota que tant abunden a casa nostra, organetto, arpa i cant medieval. Després tenim tres professors que donen assignatures de teoria del llenguatge i escriptura musical medieval que inclou la paleografia, la notació antiga, etc. També oferim a la seu del CIMM, al monestir reial de Santa Maria de la Valldigna, un concert mensual el primer dissabte de cada mes i fem un festival, el primer del seu gènere, tanmateix com el Centre Internacional de Música Medieval, dedicat a apropar estes músiques i la riquesa de l'Edat Mitjana a un públic infantil i familiar que s'esdevé la primera setmana de setembre. També tenim previstes este 2021 unes jornades on es presentaran treballs, estudis, ponències al voltant de la música medieval i el seu context. En este moment tenim més de 200 alumnes matriculats de més de 20 països diferents i el nombre segueix creixent perquè hi ha darrere un gran interès, que fa que el nostre esforç es redoble per aconseguir tindre un professorat de la màxima qualitat i amb un talant concret perquè som conscients de la gran responsabilitat en la formació d'un professorat que va a omplir la gran mancança d'informació amb la seua orientació, en una assignatura pendent en els plans d'estudi de les carreres musicals, en mil anys que han passat com un sospir, encara que són el gran alè de tots els gèneres que venen després, tota música, tot instrument, tota cançó.

Francesc Sangar. CAOC.